

TAŞELİ MASALLARINDA ŞİDDET

VIOLENCE IN TAŞELİ FAIRY TALES

ВОПРОС НАСИЛИЯ В СКАЗКАХ ТАШЕЛИ

Aykut Y. KOTANCI*

ÖZ

Masallar; zaman, mekân, şahıs ve kurgu bakımından olağanüstülükler taşımalarına rağmen diğer tüm edebi metinler gibi birçok günlük hayat unsurunu kurgusal şekilde yansıtan metinlerdir. Bu kurgulama masal metninin bilinmeyen yaratıcısının elinden çıkabileceği gibi, masalı çeşitli zaman ve mekanlarda anlatan yaşatıcısının da elinden çıkmış olabilir. Ancak her şartta masalın ortaya çıktığı ve yaşamaya devam ettiği bölgenin gerek ekonomik hayat tezahürleri gerekse sosyo kültürel bilinçaltı, kurgulamanın temel dinamiğini oluşturur. Masal metinlerinin hayatın özünden beslenen bu tavırları nedeniyle anlatacakları konuları olumlu ya da olumsuz açıdan değerlendirerek metne dahil etmeme gibi bir durumu söz konusu değildir. Bu nedenle toplum tarafından tasvip edilmeyen kimi olumsuz durumlarda masal metinleri içerisinde çeşitli şekillerde yer alabilmektedirler. Bunlardan biri de kuşkusuz şiddettir. Şiddet, toplumların sosyal yapılarına ciddi zararlar veren ve günümüzde genetiği değiştirildiği için kimi zaman ayırt edilmesi imkânsız hale gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik durumların kişi veya grupların üzerinde olumsuz sonuçlar doğuracak şekilde kullanımınıdır. Bu makalede günlük hayat içerisinde normalleşmemesi arzu edilen doğrudan veya dolaylı şiddet olaylarının Taşeli Masalları özelinde ne gibi yansımaları olduğu irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Masal, Şiddet, Taşeli Masalları, Şiddetin Türleri, Şiddetin İşlevleri.

ABSTRACT

The fairy tales are texts that reflect many daily life elements in a fictional way like all other literary texts, although they are extraordinary in terms of time, place, person and fiction, they. This fiction may have come out of the hand of the unknown creator of the text of the tale, as well as from the author of the tale who narrated the tale in various times and places. However, under all circumstances, both the economic life manifestations of the region where the fairy tale originates and continues to live, and the socio-cultural subconscious constitute the basic dynamics of fiction. Because of these attitudes of fairy tale texts fed by the essence of life, it is not possible to evaluate the topics they will tell from a positive or negative perspective and not include them in the text. For this reason, in some negative

* ORCID: [0000-0001-9986-2636](https://orcid.org/0000-0001-9986-2636), Araştırma Görevlisi, Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edeb. Böl., a_kotanci@hotmail.com

TAŞELİ MASALLARINDA ŞİDDET

situations that are not approved by the society, they can be included in the fairy tale texts in various ways. One of them is undoubtedly violence. Violence is the use of physical, sexual, psychological or economic situations that seriously damage the social structures of societies and which are sometimes impossible to distinguish due to genetic alterations in a way that has negative consequences on individuals or groups. In this article, I will try to examine the reflections of direct or indirect violence events, which are not desired to be normalized in daily life, in the Taşeli Tales.

Keywords: Tale, Violence, Taşeli Tales, Types of Violence, Functions of Violence.

АННОТАЦИЯ

В сказках, как и всех других литературных произведениях, отражаются многие элементы повседневной жизни в художественной форме, несмотря на то, что сказки, с точки зрения происходящего, места действия и героев отличаются от других литературных произведений. С усмотрением того, что она была выдумана или же написана неизвестным автором, который рассказывал её в разное время и в разных местах. При любых обстоятельствах и экономического положения, социокультурное подсознание этого региона является основным импульсом при создании главных героев сказки. Тексты сказок питаются сущностью жизни и оценивая их положительно или отрицательно, не означает того, что они не должны были включены туда. По этой причине, их можно по-разному включать в сказочные тексты при каких-то негативных ситуациях, не одобряемых обществом. Одним из них, несомненно, является тема насилия. Насилие наносит серьезный ущерб социальным структурам общества и в настоящее время, как генетически модифицированный, проявляет себя в физическом, сексуальном, психологическом виде или же в экономических ситуациях, которое имеет негативные последствия для отдельных лиц или групп. В этой статье будет предпринята попытка изучить отражения явлений прямого или косвенного насилия повседневной жизни в сказках Ташели.

Ключевые слова: сказка, насилие, сказки Ташели, виды насилия, функции насилия.

Masallar diğer tüm halk edebiyatı metinlerinde olduğu gibi fonksiyonları gereği verilmek istenen mesajları kimi zaman ima yoluyla aktarırlar. İçerik olarak hayatın hemen her a(la)nından beslenen masal metinlerinin bir çoğu, gökten üç elma düştü; biri düzene, biri anlatana, biri de dinleyene veya onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine şeklinde, başkasının mutluluğundan hisse kapmak amaçlı alışılmış bitiş formelleri ile son bularak neşe dağıtıyor gibi görünmelerine rağmen kimi zaman kahramanlarının talihleri gereği haddin çok üstünde şiddet içeren metinlere dönüşürler. Masalarda yer alan bu şiddet, ima yoluyla anlatımlar esnasında kimi zaman anlatıcı kimi zamanda masal metninin ilk kurgulayıcısı tarafından sistematik şekilde yönlendirilerek, yöneticilere veya haksızlık gördüklerini düşündükleri kimselere karşı kurgusal birer zafere dönüşebilmektedir.

Masal metinleri içerik olarak sınırsız bir sihir gücü, heyecan ve merakın eksik olmadığı aksiyonlar ayrıca sıradışı karakter barındırması bakımından olaylara sunulacak çözümlerin ilk etapta katı bir şiddet olmaması beklenirken bu durum tam tersi bir hal almakta ve yaşanan ilk anlaşmazlığın çözümü şiddette aranmaktadır. Oysa masalların yoğun bir abartıdan beslendikleri de bilindiğine göre ilk fırsatta

çözümün şiddette aranması insanoğlunun fiziksel güç arayışının en net örneklerindedir denebilir.

Bu çalışmanın sınırlılığı açısından Taşeli Masalları (Alptekin, Halk Hikayelerinin Motif Yapısı, 2005) adlı eserde yer alan metinler incelenecek olup metinlerde şiddetin hangi zaman, zemin, mekan ve durumlarda, hangi boyutuyla kullanıldığına bakılacaktır. Ayrıca kullanılan şiddetin salt fiziksel güce dayalı olup olmadığı ile kişilerin şiddete yönelme sebepleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Zira şiddetin uygulanmasından ziyade uygulanırken güdülen amacın, masal metninin üstlediği rol açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz. Metinlerde karşımıza çıkacak şiddet unsurları ile amaçlanan kötülerin zaptı ve cezalandırılmalarının bir yolu mudur? Yoksa kötülerin iyilere galip gelirken yararlandıkları insanlık dışı bir tehdit aracı mıdır?

Etimolojik yönden, şiddet sözcüğünün dilimize Arapçadan geçtiğini herkes bilir. *Kamus-ı Türkî*'ye bakıldığında, şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak geçiyor. “Şedid” ise sert, katı ve şiddetli demek. “Şeddat” da sertlik ve kızgınlığı ile tanınan ünlü eski Yemen hükümdarının adı. Ali Püsküllüoğlu'nun *Türkçe Sözlük*'ü ise şiddet'in günümüzde kazandığı yeni anlamlara da yer veriyor: Karşıt tutumda, görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma, sertlik. “Şiddet olayları” ise, insanları sindirmek korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanıyor (Ünsal, 1996, s. 29). Bu ifadelerden hareketle şiddetin kaba kuvvetten, sertlikten ve kızgınlıktan beslendiğini söylemek mümkündür. Ayrıca şiddet olarak gözlediğimiz, ötekinin varoluş koşullarında yıkıcı bir dönüşüm olarak görünüşe çıkan durumlardır. Öyleyse şiddete yönelik ilk genel belirleme, öznesinden nesnesine yönelen negatif sonuçlu bir akıştır (Delice, 2009, s. 64). Bu negatif sonuçlu akış içerisinde özne, nesne açısından yalnızca fiziksel bir tehdit olmaktan fazlasıdır. Öznenin bilişsel eylemden fiziksel eyleme geçinceye kadar izlediği tüm zihinsel süreçler sonuçta ortaya çıkan şiddetten bağımsız değerlendirilmemelidir.

İster çiftler arasında; isterse çocuklar, ergenler, yetişkinler arasında olsun, şiddetin ortaya çıktığı yer sözün etkisinin, geçerliliğinin olmadığı yerdir. Kelimelerin işe yaramadığı, sınırları belirlemediği yerde doğrudan eyleme geçiş kendini gösterir (Erşen, 2007, s. 133) şeklinde yapılan bir tanım, şiddeti kelimelerin kifayetsizliğinde başvurulan bir karşı duruş gibi ifade etmesine karşın bu durum şiddetin gerçek hayat içerisindeki konumu ile ilgilidir. Oysa masallar, tabiatları gereği olağanüstü ve kurgusal metinler olduklarından sözün büyüünün her zaman geçerliliğini koruması ve başvurulan ilk çözümün şiddet olmaması beklenebilir.

Ancak masal kahramanları, kendi başlarına birer karakter sergilemelerinin yanı sıra anlatım esasına dayalı metinlerin ortaya çıkmalarındaki en büyük dinamiklerden biri olan kolektif bilinçaltının da etkilerine açıktırlar. Bu durum, şiddetin öznesinin veya eylemin kendinin aklanması anlamı taşımamakla birlikte kimi zaman sergilenen davranışın sebeplerinin toplumsal bilinçaltında aranmasını gerektirebilir. Şöyle ki; salt bireylerin aktörü olduğu “özel” şiddetin yanı sıra, özellikle çağımıza damga vuran “kolektif” şiddetten de söz etmemiz gerekiyor. Kanlı terör eylemleri, gösteri yürüyüşleri, grevler, iç savaşlar, uluslar arası

TAŞELİ MASALLARINDA ŞİDDET

savaşlar, ihtilaller, soykırımlar, acımasız diktatörlük rejimlerinin uyguladığı kitlesel şiddet ve imha eylemleri gibi. Verilen örneklerin bazılarında şiddet, örgütlü ve düzenli bir biçimde gerçekleşirken, önceden hazırlıksız, başka bir değişle “kendiliğinden” oluşan kolektif şiddet örnekleri de söz konusu olabilir (Ünsal, 1996, s. 31-32).

Masal denilince ilk akla gelen hedef kitle kuşkusuz çocuklar olduğundan şiddetin hemen her masalda çeşitli şekilleri ile yer alması çocukların zihinsel ve bilişsel gelişimleri açısından tartışma konusu olmuştur. Oysa masal sadece çocukların eğlenmesi ve onların eğitilmesi amacıyla ortaya konulan bir halk edebiyatı ürünü değildir. (Sakaoğlu, 2012, s. 2) Zira bir “Helvacı Güzeli”ni, bir “Hayat Otu”nu veya bir “Muradına Nail Olmayan Dilber”i, öyle her çocuğa anlatıp da onun zevkle dinlemesini bekleyemeyiz. (Sakaoğlu, 2012, s. 2) Bu nedenle günlük hayat içerisinde her an karşılaşılabilmesi muhtemel olan şiddet ve ona bağlı gelişen olumsuz durumların, kaynağı bizzat hayatın kendisi olan masal metinlerinde yer alması oldukça olağandır.

Önemli olan ve çalışmanın esasını teşkil eden durum ise masal metinlerinde yer alan şiddetin çeşitleri, kullanım şekilleri ve şiddetle elde edilmeye çalışılan sonuçlardır. Bu nedenle metinlerde yer alan şiddet çeşitlerini alt başlıklar halinde vermeye çalışacağız.

1. Taşeli Masallarında Karşılaşılan Şiddet Türleri, Nedenleri ve İşlevleri

Masal metinlerinde şiddetin fiziksel, psikolojik, ekonomik, sosyal veya cinsel türleri tespit edilecek olup bunların hangi koşullarda kullanıldıklarına bakılacaktır. Zira yalnızca şiddetin varlığını tespit etmek yetersiz olacağından şiddeti doğuran etkenler ve sonuçları üzerinde de durulmaya çalışılacaktır. Zira şiddet anlık bir olay gibi görünmesine rağmen öncesi ve sonrası ile anlam kazanan, zaman, mekân ve durum bağlamında ele alınması gereken bir olgudur. Gerçi masallar, masal ülkesinde cereyan eden ve hayal mahsulü olan (Sakaoğlu, 2012, s. 2) metinlerdir fakat netice itibarıyla insan zihninin üretimi olduklarından şiddeti de kolektif bilincin gerektirdiği şekilleri ile ele alan anlatılardır. Bu nedenle barındırdıkları şiddet olayları gerçek olmasalar bile gerçeğin çok da uzağında olmayacakları söylenebilir. Zira, şiddetli imge, belki de Freudçu bir bakış açısı ile çocukluktan gelen takıntıların, korkuların, sapmaların hem toplumsal düzenin hem de insan aklının yaşamsal olgularla çelişmesinin betimlenmesidir (Aşkaroğlu, 2015, s. 165). Yani şiddet hem kendisinden çekinilen hem de akla uygun gelmemesine karşın kendisine başvurulmuş oldukça karmaşık bir durumdur.

a. Fiziksel Şiddet

Şiddetin ilk akla gelen türü olup, kabaca fiziksel açıdan kuvvetli olanın kendinden kuvvetsiz olana zor kullanmak suretiyle uyguladığı kimi zaman kalıcı iz bırakabilen veya ölüme varacak kadar ağır neticeleri olabilen şiddet türüdür.

İncelenen masal metinlerinden kırk tanesinde doğrudan fiziksel şiddete rastlanmaktadır. Bunlar; 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21,

26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 38, 42, 43, 44, 45, 47, 51, 53, 56, 58, 63, 64, 66 ve 70 numaralı masal metinleridir.

“Gızı galdırıyor; sopayla alamamın verememin, gıza adamakıllı bir sopa atıyor... Oğlan o anda galkıyor, bu sefer ikisi bir olup ehdiyarı adamakıllı dövüyorlar.” (6. Masal)

“Çobanın hanımının zora zor elini ayağını bağlıyor.” (15. Masal)

“Ben de bunun için kalktım gapımdaki arabı seviyorsun diye arabı öldürdüm.” (18. Masal)

“O beyin hizmetçisi olan arap o gece beyin çocuğunu kesmiş.” (33. Masal)

“Arvadına bir dayak atmış ve boşamış.” (45. Masal)

Masallarda karşılaşılan salt fiziksel şiddetin nedenleri çoğu zaman; maddi yetersizliklerden kaynaklanan anlaşmazlıklar yalan ve iftiraya uğrama, hayatta kalma içgüdüğü veya kıskançlık gibi sosyal hayatı olumsuz yönde etkileyen durumlardır. Buna bağlı olarak kimi kahramanların şiddete maruz kaldıkları veya şiddet uygulamaya yöneldikleri görülmektedir.

Şiddet uygulamaya yönelen kahramanların genellikle şiddeti hayatta kalma refleksi ile uyguladıkları bu nedenle işlevsel açıdan hayatın devamlılığı amacıyla kullanıldığı ve kahramanı yüceltme fonksiyonu üstlendiği görülmektedir. Ancak şiddeti uygulayan kahramandan ziyade masalda yer alan kral, sultan veya muktedirlerden biri ise bu kez de şiddetin toplumsal hayatı düzenleme işlevi ile birlikte cezalandırma işlevi de karşımıza çıktığı görülmektedir.

Bazı masallarda ise şiddet eyleminin özne ve nesnesi olarak iki insan değil iki hayvan karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun ise masalların insan zihninin ürünleri olmaları dolayısıyla, yine insanların kimi zaman bilişsel olarak kurguladıkları şiddet eylemlerini fiziksel olarak sergilemek yerine bunu hayvanlar üzerinden bir eyleme dönüştürme gayretlerinin neticesi olduğu söylenebilir. Zira çok bilinen bir cümle bu durumun en net izahı gibidir: Büyük balık, küçük balığı özleyebilirdi. Ama siz balıkların birbirini yediği bir hikâye anlatmayı seçtiniz.

b. Psikolojik Şiddet

Kişilerin öteki üzerinde korku, sindirme veya baskı ile hakimiyet kurarak iradelerini kırmaya yönelik atılan her türlü adım psikolojik şiddet olarak nitelenebilir. Aşağılama, küçük ve hor görme, kişinin yetenek ve yeterliliklerini hafife alma gibi durumlar birer psikolojik şiddet faktörüdür. Maruz kalan kişinin bedeninde fiziksel şiddet gibi ağır emareleri olmamasına karşın kişilerin ruh sağlıklarını onulmaz yaralar açabilmekte hatta intiharla dahi sonuçlanabilmektedir.

İncelenen masal metinlerinden yedi tanesinde psikolojik şiddet içeren ifadeler rastlanmaktadır. Bunlar; 8, 11, 14, 23, 50, 56 ve 60 numaralı masal metinleridir.

“Yahudi çocuğunu gömüyormuş, o ordan yahudi çocuğunu almış eve getirmiş... Ayy... çocuğu öldürmüşsün, çocuğu boğmuşsun, vay padişahın bir tek oğlan evladydı... diye çırpınıyor kadın.” (8. Masal)

“Sana bir hafta mühlet veriyorum, bu sözlerimi eğer dutarsanamanna, dutmazsan seni cellat ederim.” (14. Masal)

TAŞELİ MASALLARINDA ŞİDDET

“Evelbi zamanlarda heç çocuğu olmamış, herkeş çocuğun yok deyekakalmış.” (50. Masal)

“Eğer bu sefer de gız doğurursan, seni de gızını da keserim.” (60. Masal)

Masallarda karşılaşılan psikolojik şiddetin nedenleri genellikle; yapılması zor, üstesinden gelinmesi güç durumların gerçekleştirilmesi amacıyla güç sahibi kimselerin tehditkâr cümleleri, çıkar elde etme amaçlı santajvari girişimlerde bulunmak için insanların korkularından yararlanmak veya çocuk sahibi -özellikle de erkek çocuk sahibi- olunmak istendiği için kadınların baskı altına alınması şeklindedir.

Bu açılardan bakıldığında masal metinlerde yer alan psikolojik şiddet unsurlarının eleştirme, korku, cezalandırma ve mağdur etme işlevleri ile karşımıza çıktıklarını görmekteyiz.

c. Ekonomik Şiddet

Maddi yetersizlikler nedeniyle toplumdaki izole bir hayat yaşamının korkusu veya sosyal adaletsizlikler nedeniyle bireyin maddi anlamda doyuma, en azından tatmine ulaşamaması nedeniyle ortaya çıkan bir şiddet türüdür denebilir. Yoksulluğun hayatta kalmak için elverişsiz şartlara zemin hazırlaması nedeniyle ondan kaçmak veya üzerinde hâkimiyet ve baskı kurulmak istenen kişilerin yoksulluğa itilmeleri, şiddetin fiziki ve ruhsal arenadan ekonomik arenaya sirayet etmesine neden olmuştur. Böylesi ağır bir tehdidin ortadan kaldırılması isteği ise kişilerde bir diğerinin malına sahip olma arzu ve motivasyonu doğurmuş buna bağlı olarak da hırsızlık, gasp, adam kaçırma veya eşkıyalık gibi kanun dışı eylemlere yöneltmiştir.

İncelenen masal metinlerinden beş tanesinde ekonomik şiddet içeren ifadeler rastlanmaktadır. Bunlar; 20, 22, 25, 31 ve 33 numaralı masal metinleridir.

“Teessüf ederim Hanım sultan senin aradığım bir çalıcı yahu!” (22. Masal)

“Keloğlan bir kaçargüccükğız da onu vurur alır. Bunun üzerine padişah der ki: Benim güccükğız diye benim bir evladım yok.” (25. Masal)

“Benim gızım alınmadı da dağda bir hambalingızı alındı.” (31. Masal)

“Bir altın borcu var birine, bunu bulamadı, onun için bunu idam edeceğiz.” (33. Masal)

Masallarda karşılaşılan ekonomik şiddet unsurları genellikle şiddetin, fiziksel veya psikolojik şiddete (ç)evrilmesine zemin hazırlayacak bir olay örgüsü ile karşımıza çıkmaktadırlar. Benzer şekilde bu durum, kimi yerlerde sözlü şiddete de (ç)evrilerek ekonomisi zayıf olan tarafın hakaretimiz söylemlere maruz kalmasına neden olmaktadır.

Ekonomik şiddetin nedenleri açık olmakla birlikte masal metinlerinde karşılaşılan başlıca işlevleri yerme, aşağılama, eleştirme, cezalandırma ve mağdur etmedir.

d. Cinsel Şiddet

Aslında fiziksel şiddete dayalı bir şiddet türü olan cinsel şiddetin kurbanı genellikle kadınlardır. Kişilerin rızaları dışında, zor kullanmak suretiyle veya

herhangi bir uyarıcı madde tesiri ile yapılan cinsel saldırı beraberinde derin psikolojik etkiler taşıdığı için sonrasındaki süreçte de kişiler bu şiddetin tesirinden kolay kolay kurtulamamaktadır.

İncelenen masal metinlerinden iki tanesinde cinsel şiddet içeren ifadelere rastlanmaktadır. Bunlar; 32 ve 33 numaralı masal metinleridir.

“Satarım, ben bunu paraya vermem, bir gucağa* veririm... Dügünden sonra gızıgerdahagoyuyorlar. Tabi gerdahda gelin gız çıkmıyor.” (32. Masal)

“Oğlan asgerde iken evde güccükgadaşımınğarısınaböyükgardaş demiş ki:

- Sen beni alır mısın?
- Ben seni almam.” (33. Masal)

“Bir gün o bey demiş ki:

- Sen beni al.
- Ben seni almam, ben senin yanında gardaş niyetine dururum.”(33. Masal)

“Bir gün o arap demiş ki:

- Beni sen al.
- Ben seni neye alayım, ben evel almayacağım deyi benim başıma her şeyler geldi, hayır almam.
- Ben de sana bir garaz ederim.
- Edersen bir garaz da sen et.”(33. Masal)

Masal metinlerinde iki türlü cinsel şiddet tipine rastlanmıştır. Bunlardan ilki saf sanılan bir kişinin elinden alınmak istenen bir nesne karşılığında, karşısındaki kadından cinsel şekilde yararlandığı masaldır. Diğeri ise yalnız olduğu için kayınbiraderinin cinsel anlamda yararlanmak istediği kadının red cevabı karşısında aynı kayınbiraderi tarafından iftiraya uğraması ve neticesinde toplumda karşılaştığı diğer erkekler tarafından da aynı muameleyi görmesidir.

Masallarda karşılaşılan cinsel şiddetin aynı zamanda fiziksel, psikolojik ve sözlü şiddet unsurlarını da beraberinde getirdiği görülmektedir. Zira tüm bu şiddet türleri kişinin özgür iradesini kırmak suretiyle rızası dışında uğradığı tecavüzlerdir.

Her iki cinsel şiddet örneği de, şiddetin bastırılmış duyguları açığa çıkarma işlevinden beslendiği ayrıca kişiyi mağdur etme işlevi gördükleri açıktır.

e. Sözlü Şiddet

Şiddet türleri arasında en zararsız gibi görünmesine rağmen temelinde fiziksel şiddetten çok uzak değildir. Zira dilin olumsuz kullanımına dayalı sözlü şiddet zamanla mağdurunda bir aşağılık psikolojisi oluşturabilir ve bunun neticesi kişilerin hayatlarına son vermelerine kadar gidebilir. O halde sözlü şiddette neticeleri itibariyle fiziksel şiddeti doğurabilecek bir yapıdadır denebilir. Psikolojik şiddette de kişiler konuşmaya dayalı olumsuz bir durum yaratabilirken burada salt sözlü saldırılar vardır ve konuşmaların anlaşılır bir şekilde tehdit unsuru barındırmaları onların sözlü şiddet aracına dönüştüklerini gösterir.

*Gucah ifadesi, metin bağlamında değerlendirildiğinde “cinsel ilişki” manasında kullanılan yerel bir ifade olduğu görülmektedir.

TAŞELİ MASALLARINDA ŞİDDET

İncelenen masal metinlerinden altı tanesinde sözlü şiddet içeren ifadelere rastlanmaktadır. Bunlar; 25, 51, 57, 61, 62, ve 63 numaralı masal metinleridir.

“Keloğlan ava gidiyor, tumbakı da tumbakı...”

“Keloğlan avdan gelir, tumbakı da tumbakı...” (25. Masal)

“Götü pamuklu ne o? Demiş.” (51. Masal)

“Ben bilmem, haydi evvele sen söyle, sen nasıl olsa Cüce’sin, götün yere yakın...”(62. Masal)

Masallarda en sık karşılaşılan sözlü şiddet örnekleri kişilerin fiziksel görünüşleri ile alay edilmesidir. Bu durum da beraberinde psikolojik şiddeti de getirmektedir ki, bu alay ve aşağılanmaya maruz kalan kişilerde zamanla toplumdaki soyutlanma ve içe kapanıklık görülebileceği gibi yaşamsal motivasyonu daha düşük olan kişilerde daha vahim neticeler de görülebilir. Fiziksel görünüm dışındaki tek sözlü şiddet örneği ise yirmi beşinci masalda karşımıza çıkan ve aslında ekonomik şiddet ile de ilişkilendirilebilecek olan kişinin mesleği nedeniyle uğradığı sözlü şiddettir.

Bu sözlü şiddet eylemleri beraberinde şiddetin, yerme, aşağılama, eleştirme, cezalandırma ve mağdur işlevlerini de getirmektedir.

f. İlahi Güç Kaynaklı Şiddet

İman ve inanç temeline dayanan bu düşünce gereği kişiler yaşadıkları olumsuzlukları aslında kendi yaptıkları nedeniyle yaşamaktadırlar. Yani şiddete maruz kalan talihsiz kişinin başına gelen olumsuzluklara, kurbanın kendisinin neden olduğuna inanma eğiliminin öne çıktığı bu teoride daha çok adaletsizliğin meşrulaştırılması ve kurbanın aşağılanması üzerinde durulmaktadır (Çetin, 2011, s. 19). Benzer durumlarda kurbanlar genellikle içlerinde oldukları suçluluk psikolojisi nedeniyle yaşadıkları olumsuz durumlara itiraz dahi edememektedirler.

İncelenen masal metinlerinden dört tanesinde ilahi şiddet içeren ifadelere rastlanmaktadır. Bunlar; 15, 20, 27 ve 33 numaralı masal metinleridir.

“Hanım bir ak sakallı ihtiyar bana şöyle diyor: Padişahım sana Cenab-ı Hak büyük bir belâ verecek amma, gençliğinde mi versin ihtiyarlığında mı versin diyor.” (15. Masal)

“Rüyasında demişler kin senin ailen hamile, bir oğlun olacak, başına yetmiş iki çeşit felaket gelecek.” (27. Masal)

“Tam bu sırada gemiye Allah tarafından bir şey olmuş sadece kadın sağ kalmış.” (33. Masal)

İncelenen masal metinlerde çok fazla olmamakla birlikte bir kaçında görülen ilahi şiddet genellikle Tanrı’dan gelen, bu nedenle sorgulamaya kapalı olan bir şiddet türüdür. İlahi şiddetin beraberinde fiziksel şiddeti doğurduğu hatta son kertede ölüme neden olduğu görülmektedir. Meydana gelen ilahi şiddet hadiselerinin düzen sağlama ve cezalandırma işlevlerini yerine getirdiği görülmektedir.

g. İktidar Tarafından Uygulanan Şiddet

Şiddet, uygulanan ya da uygulayan önemli olmamakla birlikte genellikle olumsuz bir pekiştiricidir. Buna rağmen kimi zaman sistem kurmaya çalışanlar tarafından kuracakları veya kurdukları sistemler işleyebilsin diye şiddete başvurulduğu görülmektedir. Hatta muktedir kimseler tarafından onaylanan bu şiddeti daha uygulanabilir göstermek adına üretilen “orantılı şiddet” ifadesi de kurulan sistemin işlerliğini korumak adına kimi zaman şiddeti meşru kılmaktadır. İktidarlar eşyanın tabiatı gereği muhaliflerini ya da karşılarında olan ötekini yaratmak ve onun üzerinden taraflarına güven, karşıtlarına korku vermeye gerek duyarlar. Bu korkunun eyleme dökülen hali de genellikle çeşitli şekilleri ile şiddet olmaktadır.

İncelenen masal metinlerinden beş tanesinde iktidar tarafından uygulanan şiddet içeren ifadelere rastlanmaktadır. Bunlar; 11, 17, 40, 53 ve 56 numaralı masal metinleridir.

“Padişah tahta geçtiği zaman ilk önce kendini göstermek için bir gumanda veriyor. Şimdi deyor ki; bugün akşam hiç ışık yakılmayacak” (11. Masal)

“Hint padişahının bir gızı varmış. Bu gızı babası altı aylıkken bir odaya atmış.” (17. Masal)

“Fakat hoca yüzüğü bulamazsa padişah tarafından cellat ettirilecek.”(40. Masal)

“Padişah bir dellal çağırtmış; bugün herkeşin lambası yanmayacak.” (56. Masal)

Masal metinlerinde rastlanan ve iktidar tarafından uygulanan şiddete örnek teşkil edebilecek az sayıdaki ifadelerden yola çıkarak söz konusu şiddetin masal metinlerine has olağanüstü görülen eylemlerin gerçekleştirilmeleri isteği ve bunun karşılığında gerçekleştirmezlerse kahramanların padişah tarafından idam edileceğidir. Bu da idam ettirilecektir şeklinde değil “cellat ettirilecektir” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda aslında yine fiziksel şiddeti ve hatta şiddetin ulaşabileceği son nokta olan öldürme eylemini beraberinde getirmektedir.

İktidar tarafından uygulanan şiddet örneklerinin, şiddetin cezalandırma ve düzen sağlama işlevlerine hizmet ettiği görülmektedir.

h. Olağanüstü Güçler Tarafından Uygulanan Şiddet

Masallar, mitlerin parçalanmış ve revize edilmiş halleri olduğundan yoğun şekilde olağanüstü özellikler gösterirler. Kahramanların olduğu kadar, kötülerinde olağanüstü güçleri vardır ve bunu kullanmaktan çekinmezler. Kimi zaman doğrudan kimi zaman dolaylı şekilde kahramanlara zarar verirler.

İncelenen masal metinlerinden 11 tanesinde olağanüstü güçler tarafından uygulanan şiddet içeren ifadeler rastlanmaktadır. Bunlar; 10, 11, 12, 21, 27, 35, 37, 39, 45, 59 ve 60 numaralı masal metinleridir.

“Suyun gözüne bir dev yatdı, boğun padişahın gızı gediıyor.” (45. Masal)

“Gızı yıkamışlar bir inne bir yanna sokmuşlar, bir inne bir yanna sokmuşlar uçurmuşlar.” (12. Masal)

“A yavrım bu köyün suyunu bir dev var, günde deve bir gız çocuğu gelin eder veririz. Dev gelini yer, ondan sonra bize suyu verir.” (21. Masal)

TAŞELİ MASALLARINDA ŞİDDET

“Haydi bakayım, vur tokmağım, demiş. Tokmak bunun üzerine başlamış vurmaya.” (35. Masal)

“Bunu dervişler dediği için tabi daş olmuş, orada dinelmiş heykel gibi.” (27. Masal)

Masal metinlerinde rastlanan ve olağanüstü güçler tarafından uygulanan şiddet genellikle bu olağanüstü güçlerin (ki bunlarda çoğu zaman devlerdir) insanlara ait sınırlı kaynakları zapt ederek karşılığında yemek için insan istemeleri şeklindeki bir şiddet türüdür. Bunun dışında bir de yine olağanüstü güçler tarafından taş a çevrilen insanlar vardır. Bu durumlar beraberinde fiziksel ve psikolojik şiddet unsurlarını barındırmaktadır. Ayrıca 21, 37, 39 ve 46 numaralı masalarda örneklerine rastladığımız olağanüstü güce karşı uygulanan şiddet örnekleri de mevcuttur. Bu durum da yine şiddetin kahramanı yüceltme işlevi ile açıklanabilir.

Bunun dışında olağanüstü güçler tarafından uygulanan şiddetin, cezalandırma, mağdur etme, korku gibi işlevleri yerine getirdiği görülmektedir.

Sonuç

Muhteva bakımından gerek mitlerden gerek destanlardan gerekse diğer anlatım esasına dayalı metinlerden beslenen masalların hayatın en büyük gerçeklerinden olan şiddeti barındırmamaları beklenemez. Ancak türleri, kullanım amaçları ve işlevleri bakımından ne gibi şiddet unsurları taşıdıkları önemlidir. Zira masal metinlerinin şiddeti meşrulaştırma araçlarına dönmeleri ve onu ululamaları doğru olmayacaktır.

Masalların şiddeti nasıl ele aldıklarını incelemek amacıyla Ali Berat Alptekin tarafından yazıya geçirilen yetmiş adet Taşeli Masalı incelenmiş ve neticede aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

1. Şiddet, hayatın her a(la)nında olabileceği gibi masal metinlerinde de sıklıkla karşılaşılabilecek bir durumdur.
2. Şiddeti yalnızca fiziksel açıdan değerlendirmek etkilerini anlatmak bakımından yetersiz olacağı için fiziksel şiddetin yanı sıra kişilerin fizyolojilerine olduğu kadar psikolojilerine ve iradelerine karşı sergilenen diğer olumsuz durumlarda şiddettir.
3. İncelenen metinler halk anlatıları olmaları bu nedenle inançlar ve değerler gibi fizik kuralları ile somutlaştırılmaları mümkün olmayan öğeler içermeleri bakımından “ilahi güç kaynaklı şiddet” ve “olağanüstü güçler tarafından uygulanan şiddet” gibi tanımlamalara ihtiyaç duyulmaktadır.
4. Kaynakları bilinmemelerine rağmen insan zihninin üretimi olan masalarda yer alan şiddet çeşitlerini ve yansımalarını sosyolojik, psikolojik ve psikanalitik açıdan incelemenin ait oldukları toplumlar hakkında daha geniş bilgi edinilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.
5. Masal metinlerinde yer alan şiddetin gerek kendisi gerekse sonuçları tasvip edilmemelerine rağmen kimi zaman toplumsal düzeni sağlama amacı taşıdığı görülmüştür.

6. Şiddetin her açıdan incelenmeye çalışıldığı metinlerde şiddetin taraflarının yalnızca birkaç masalda hayvanlar olduğu görülmesine rağmen, yoğun şiddet olaylarının genellikle insanlar arasında yaşandığı görülmüştür.
7. İncelenen metinlerin masal olmaları nedeniyle olağanüstü güçler tarafından uygulanan şiddet örneklerine rastlanmış, bunlarında genellikle devler ve cadılar vasıtasıyla yapıldığı görülmekle birliktebu durumun ise masal kahramanının talihini belirleyen ve onu sınavan bir faktör olduğu görülmüştür.
8. Masalarda yer alan şiddet türlerinden, fiziksel şiddetin diğer türlere göre daha baskın olmasının sebebi olarak kahramanların kendilerini kanıtlama çabaları ve güç odaklı tanımlamalara ihtiyaç duymaları gösterilebilir.
9. Metinlerde yer alan şiddet unsurları, her ne kadar türlere ayrılmış olsa da birbirleri ile homojen bir yapı oluşturdukları ve doğrudan ya da dolaylı şekillerle birbirlerine bağlı oldukları görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. B. (2005). *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Aşkaroğlu, V. (2015). Ataol Behramoğlu'nun Şiirlerinde Şiddetli İmge ve Bunaltı İzleği. *Karadeniz Dergi* , 163-174.
- Boratav, P. N. (2011). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çetin, C. Ç. (2011). Din ve Şiddet Üzerine Psikolojik Bir Yaklaşım. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 1-34.
- Delice, E. (2009). Şiddetin Epistemolojisi Ya Da Bilincin Gerçeklik Restorasyonu . *Felsefelogos* , 67-76.
- Erşen, Ö. (2007). Psikanalitik Bir Deneme Şiddet: Öteki'nin Yıkımı. *Doğu Batı* , 129-137.
- Geisen, T. (2009). İktidar ve Şiddet: Zorunlu Bir Ayrım Mı. *Felsefelogos* , 41-47.
- Sakaoğlu, S. (2012). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (2018). *Erzurum Masalları*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogito* , 29-36.
- Zizek, S. (2018). *Şiddet*. (A. Ergenç, Çev.) İstanbul: Encore Yayınları.